

kg (tab. 6). Najmniej efektywnie wykorzystano ten czynnik w polskich gospodarstwach rodzinnych (na 1 rbh uzyskano tylko 55,6 kg mleka). W pozostałych grupach gospodarstw produkcja ta wyniosła od 107,6 kg do 185,0 kg mleka. Produktowność ziemi, mierzona ilością mleka w tonach wyprodukowanego z 1 ha powierzchni paszowej, także była niższa w gospodarstwach polskich rodzinnych. Wyniosła ona zaledwie 4,7 ton FCM/ha. Dla porównania w gospodarstwach hiszpańskich było to 20,3 ton FCM/ha i ta wartość wskaźnika była najwyższa.

Produktowność kapitału, mierzona ilością wyprodukowanego mleka na 1000 euro kapitału własnego, w badanych gospodarstwach znalazła się w przedziale od 1462,0 kg FCM/1000 euro (gospodarstwa francuskie) do 2675,5 kg FCM/1000 euro (gospodarstwa brytyjskie).

Wyniki ekonomiczno-produkcyjne uzyskiwane przez wybrane do badań grupy gospodarstw, reprezentujące kraje uzyskujące ilościowo najlepsze rezultaty w produkcji mleka w Unii Europejskiej, obrazują główne determinanty jak również przesłanki decydujące o skali prowadzonej działalności. Dochody uzyskane przez gospodarstwa pozwalają na ocenę kondycji ekonomicznej, natomiast produktywność czynników produkcji informuje o poziomie organizacji i efektywności wykorzystania podstawowych zasobów. Dochód rolniczy na gospodarstwo najwyższy poziom osiągnął średnio w polskich gospodarstwach wielkoobszarowych, najniższy natomiast w gospodarstwach hiszpańskich i holenderskich. Niewiele

niższy dochód rolniczy od polskich gospodarstw wielkoobszarowych osiągnęły gospodarstwa niemieckie. Dochód rolniczy w przeliczeniu na 100 kg FCM był najwyższy w gospodarstwach francuskich, najniższy w holenderskich. A zatem najlepsze wyniki w poziomie dochodu rolniczego uzyskały gospodarstwa z krajów o najwyższej produkcji i pogłowiu, a także polskie gospodarstwa wielkoobszarowe. Dochód z tytułu zarządzania na gospodarstwo, uwzględniający opłatę czynników produkcji, był najwyższy w polskich gospodarstwach wielkoobszarowych, natomiast najniższy w gospodarstwach hiszpańskich i holenderskich. Podsumowując można stwierdzić, że najniższe dochody osiągnęły gospodarstwa z krajów o najmniejszej produkcji mleka i pogłowiu spośród wybranej grupy krajów przodujących.

Produktowność pracy i ziemi była zróżnicowana, jednak najniższe wartości uzyskały gospodarstwa polskie, zarówno rodzinne jak i wielkoobszarowe. Niestety gospodarstwa rodzime uzyskały wartości tych wskaźników o wiele niższe od pozostałych krajów europejskich. A zatem źródła poprawy wyników ekonomiczno-produkcyjnych można upatrywać w poprawie produktywności, wydajności ziemi, pracy i kapitału.

Literatura: 1. Analiza porównawcza kosztów produkcji mleka. Praca zbiorowa, Świtłyk M. (kier.). AR Szczecin, 2003. 2. Rocznik Statystyczny RP. 2003, 2004. GUS, Warszawa. 3. Rynek mleka – stan i perspektywy. Analizy rynkowe. Nr 28, kwiecień 2005. 4. *Ziętara W.*, 2003 – Przegląd Hodowlany 2, 4-8. 5. <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>

Osiągnięcia hodowlane Stadniny Koni Nowe Jankowice Sp. z o.o.

Jan Szarek¹, Janina Paweła²,
Krzysztof Adamczyk¹

¹AR w Krakowie, ²Stadnina Koni Nowe Jankowice Sp. zo.o.

Po zakończeniu II wojny światowej sytuacja w zakresie hodowli koni ras zimnokrwistych i pogrubionych w Polsce przedstawiała się katastrofalnie, przede wszystkim ze względu na zmniejszenie się populacji tego typu koni w kraju. Początkowo konie zimnokrwiste i pogrubione zaczęto importować w ramach dostaw UNRA, a następnie z zakupów zagranicznych. Bardzo dużo koni zakupiło Ministerstwo Rolnictwa, pochodziły one głównie z Belgii, Danii, Finlandii, Holandii, Norwegii i Szwecji. Właściwą rozbudowę pogłowia koni pogrubionych w Polsce rozpoczęto w na początku lat pięćdziesiątych. W tym okresie tworzono stadniny koni zimnokrwistych i pogrubionych, w których wyjściowy materiał do hodowli pochodził głównie z importu.

Jedną z utworzonych wówczas stadnin była Stadnina Koni Nowe Jankowice, początkowo pod nazwą Lisnowo Zamek. Stadnina rozpoczęła swą działalność w styczniu 1952 roku, jako przedsiębiorstwo państwowe. Została zorganizowana na terenie dawnego powiatu grudziądzkiego, w obrębie dwóch gmin: Łasin i Świecie nad Osą; były to obszary daw-

nych Nieruchomości Ziemi, wchodzących od 1 lipca 1950 roku w skład Centralnego Zarządu Hodowli Koni w Warszawie. Od początku działalności w obrębie Stadniny działało 5 gospodarstw rolnych: Nowe Jankowice, Lisnowo, Mędrzyce, Szarnoś, Widlice z bazą Bogdanki oraz warsztat mechaniczno-naprawczy w Łasinie. Celem utworzenia Stadniny była hodowla koni ciężkich w typie ardenobelga średniego i ciężkiego, równolegle podjęto także hodowlę bydła rasy czarno-białej.

Historia hodowli koni zimnokrwistych w SK Nowe Jankowice i sukcesy odniesione w minionym okresie zostały przedstawione przez Michała Rudowskiego (1982 r.) oraz przez wybitnego hodowcę Michała Masłowskiego (1985 r.) z okazji Jubileuszu 30-lecia istnienia Stadniny. Z kolei hodowlę bydła do lat osiemdziesiątych oraz sukcesy hodowlane obór SK Nowe Jankowice przedstawili na łamach „Przeglądu Hodowlanego” Jerzy Kwasiebski i Kazimierz Szałkowski (1985 r.), a także Bożena Bednarska (1985 r.) w obszernym wywiadzie, przeprowadzonym z dyrektorem Stadniny Telesforem Pawełą oraz jego współpracownikami – Mieczysławem Chojnackim (zastępcą dyrektora) i Kazimierzem Szałkowskim (głównym specjalistą ds. hodowli bydła).

Stadnina Koni Nowe Jankowice, jako jedyna hodowla koni zimnokrwistych w sektorze państwowym, wytrzymała próbę czasu i istnieje do dzisiaj – z dniem 1 lutego 1995 roku została przekształcona w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa. Niezmiennie, od momentu powstania, przedsiębiorstwo SK Nowe Janowice gospodaruje na ok. 2500 ha użytków rolnych, w tym 2350 ha gruntów ornych.

Niniejszy artykuł dotyczy głównie ostatnich 10 lat, czyli swego rodzaju jubileuszu istnienia Stadniny, po przekształceniu w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa. Wydaje się uzasadnione, aby z tej okazji podsumować osiągnięcia i sukcesy SK Nowe Jankowice, jak też wspomnieć o ich twórcach.

Hodowla koni

Konie, które dały początek Stadninie pochodziły w większości z importu z Danii, a były to konie zimnokrwiste w typie ardena, tzw. duńskie belgi i konie jutlandzkie oraz pochodzące ze Szwecji klacze ardeńskie. Pierwszoplanowe zadanie Stadniny polegało na odchowywaniu 2,5-letnich ogierów przeznaczonych na potrzeby stad ogierów w Polsce. Już pierwsze lata hodowli pozwoliły na sprzedaż ogierów do takich stad, jak: Kwidzyń, Starogard Gdański, Łąck, Bogusławice, Braniewo, Kętrzyn, Łobez i Klikowa. Wyjątkowo trafny dobór ogierów czołowych, m.in. Elia Zoulou (ur. w 1942 r.), Samson (ur. w 1944 r.), Dobosz (ur. w 1944 r.), Espoir (ur. w 1949 r.) i Ellör (ur. w 1951 r.), podniósł znacząco wartość hodowlaną stada. Córki ogierów Dobosza i Ellöra były najcenniejszymi matkami w SK Nowe Jankowice. Pod koniec lat sześćdziesiątych wnuczki i prawnuczki ogiera Elia Zoulou stanowiły 20% stada, Dobosza – aż 33%, a córki i wnuczki ogierów Espoir i Ellör – ok. 20%.

Stado zarodowe klaczy zimnokrwistych Stadniny ustabilizowało się od wielu lat na poziomie ok. 80 sztuk (tab. 1).

Tabela 1

Pogłowie koni w SK Nowe Jankowice w latach 1998-2004 (wg stanów na 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Lata						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Konie ogółem							
(elitarne + robocze), szt.	255	202	182	210	214	214	189
w tym klacze elitarne, szt.	88	65	70	72	76	78	74

Rocznie w Stadninie odchowuje się średnio 20 ogierów na potrzeby hodowli krajowej. Z kolei klacze, po pokryciu remontu stada własnego, sprzedawane były i są okolicznym rolnikom. Pogłowie koni na koniec 2003 i 2004 roku, z uwzględnieniem kategorii zwierząt, przedstawiono w tabeli 2, natomiast w tabeli 3 – wyniki w zakresie sprzedaży koni w latach 1998-2004. Sprzedaż koni ogółem w stosunku rocznym wahała się od 29 do 93 sztuk i w ostatnich latach wykazuje tendencję wzrostową. Na uwagę zasługuje wzrost średniej ceny uzyskiwanej ze sprzedaży jednego konia, od 2001 roku oscyluje wokół 6 tys. zł za sztukę i jest to cena dość stabilna. W 2004 roku uzyskano najwyższą kwotę za sprzedane konie ogółem – ok. 431 tys. złotych.

Tabela 2

Pogłowie koni w SK Nowe Jankowice w latach 2003 i 2004 (wg stanów na 31 grudnia)

Grupy zwierząt	Liczba zwierząt, szt.	
	2003 r.	2004 r.
Klaczki elitarne, 3-7 lat	47	45
Klaczki elitarne, 8-12 lat	15	20
Klaczki elitarne powyżej 12 lat	16	9
Klaczki elitarne powyżej 2 lat do chwili zakwalifikowania do hodowli	26	21
Ogierzy czołowe własne	–	1
Ogierzy powyżej 2 lat do chwili zakwalifikowania do hodowli	6	5
Żrebaki do 0,5 roku	18	19
Żrebaki od 0,5 do 1 roku	28	23
Żrebaki od 1 do 2 lat	40	31
Razem konie elitarne	196	174
Konie robocze powyżej 3 lat	13	12
Żrebaki do 1 roku	2	–
Żrebaki do 2 lat	2	2
Żrebaki od 2 do 3 lat	1	1
Razem konie robocze	18	15
Ogółem pogłowie koni	214	189

Tabela 3

Sprzedaż koni w latach 1998-2004

Wyszczególnienie	Lata						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sprzedaż koni ogółem, szt.	37	93	52	29	52	43	72
Wartość sprzedanych koni, tys. zł	120	318	237	173	322	264	431
Średnia cena sprzedaży 1 konia, tys. zł	3,2	3,4	4,4	6,0	6,2	6,1	6,0

W tabeli 4 przedstawiono wybrane dane charakteryzujące hodowlę koni w latach 2000-2004. Stado podstawowe klaczy utrzymywane jest w trzech gospodarstwach (Nowe Jankowice, Mędrzyce i Szarność). Liczba klaczy w tym okresie wynosiła od 72 do 97 sztuk, w najbliższych latach nie planuje się zmian w tym zakresie. Do dalszej hodowli kwalifikowane są tylko klacze odpowiadające przyjętym normom hodowlanym,

Tabela 4

Wybrane wskaźniki charakteryzujące hodowlę koni w latach 2000-2004 (wg stanów na 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Lata				
	2000	2001	2002	2003	2004
Planowany stan klaczy matek (na 31.12), szt.	65	72	76	78	74
Liczba klaczy ogółem, szt.	72	81	90	97	92
Liczba klaczy z nr Księgi Głównej (na 1.01), szt.	59	70	72	76	78
Liczba klaczy krytych, szt.	69	77	86	88	87
Liczba klaczy żrebnych, szt.	60	70	78	80	80*
Procent żrebności	87,0	90,0	91,0	91,0	92,0
Liczba urodzonych źrebiąt, szt.	56	62	64	64	64
Liczba odchowanych źrebiąt do 0,5 roku, szt.	54	56	57	58	59
Procent odchowanych źrebiąt do 0,5 roku	96,0	90,0	89,0	91,0	92,0
Liczba ogierów sprzedanych do hodowli, szt.	18	14	25	26	27
Liczba wcielonych klaczy do stanu matek, szt.	7	9	15	14	17
Liczba koni sprzedanych (hod. i roboczych), szt.	49	29	52	43	72
Kwota ogółem uzyskana ze sprzedaży koni, tys. zł	224,0	173,4	321,7	263,7	430,7
Liczba koni ogółem na dzień 1 stycznia, szt.	165	198	198	196	189

*łącznie z klaczami żrebnymi sprzedanymi do dalszej hodowli

przede wszystkim kalibrowe, o dobrym eksterierze. Podczas przeprowadzanych selekcji hodowlanych, dąży się do utrzymania najlepszych linii żeńskich i rodów męskich Stadniny. Duży nacisk kładzie się na podniesienie kośćcistości koni w stadzie. W tym celu wykorzystuje się ogierzy zimnokrwiste importowane lub pochodzące z własnej hodowli, ale po importowanych ojcach. W 2003 roku czołowymi ogierami w Stadninie były: ogier 1220 G-El Hokus oraz pochodzące z własnej hodowli – 392 G-By Betowen (po imporcie z Niemiec), 2314 Selen i 357 G-By Bramin II, natomiast w 2004 roku: ogier 392 G-By Betowen, ogier ardeński Nagar 5 (import z Francji), 450 G-By Irokez (ogier własnej hodowli), 439 G-By Listopad (kontynuator linii niemieckiego ogiera Bertram, hodowli SK Nowe Jankowice).

W 2004 roku osiągnięto 92% zażrebień klaczy. Dalszym celem jest utrzymanie wysokiej wartości hodowlanej, co w efekcie powinno przyczynić się do zwiększenia ilości sprzedanych koni. W 2004 roku konie eliminowane z hodowli w dro-

dze selekcji zostały sprzedane podczas aukcji w dwóch terminach (wiosennym i jesiennym); zasiliły one hodowlę terenową. Nabywcami licencjonowanych ogierów są przede wszystkim stada państwowe z terenu całego kraju, przy czym obserwuje się coraz większe zainteresowanie ze strony hodowców prywatnych. Ogiery hodowlane sprzedawane są systemem aukcyjnym, jednak pierwszeństwo zakupu mają stada i stadniny państwowe.

Konie zimnokrwiste ze SK w Nowych Jankowicach od wielu lat uzyskują wysokie oceny i wyróżnienia na wystawach hodowlanych. Na przykład na Krajowej Wystawie Zwierząt Hodowlanych w 1993 roku tytuł czempiona zdobyła klacz Lokata, w 1994 roku – klacz Cerata, w 1995 roku – tytuł wiceczempiona klacz Ira oraz I miejsce klacz Brylantyna, w 1996 roku – tytuł czempiona klacz Baja i I miejsce klacz Ironia, w 1997 roku – tytuł czempiona klacz Walencja. Inne wyróżnienia Stadniny to 97. lokata w rankingu „Złota Setka Pomorza i Kujaw” i 57. miejsce wśród najlepszych firm wszystkich branż w 1997 roku. Z kolei w Krajowym Rankingu 300 najlepszych przedsiębiorstw rolniczych, Spółka zajęła 82. miejsce w 2001 roku i 100. miejsce rok później pod względem rentowności firm różnych branż w kraju. W roku 2001, na Pierwszym Championacie Koni Zimnokrwistych w Kętrzynie, klacz Hilma uzyskała czempionat wśród klaczy 4-5-letnich, a także klacz Brylantyna – czempionat wśród klaczy 6-letnich i starszych oraz klacz Bagatela – wiceczempionat. Na Wystawie Zwierząt Hodowlanych, towarzyszącej MTR Polagra-Farm 2001 w Poznaniu, klacz Hilma ponownie potwierdziła swoją klasę uzyskując czempionat Wystawy. Na Drugim Championacie Koni Zimnokrwistych w 2002 roku w Kętrzynie, Stadnina zaprezentowała 6 koni, z których 3 zdobyły nagrody: klacz Libanka – tytuł czempiona wśród klacek 1-rocznych i tytuł wiceczempiona Wystawy, ogier Lotram – tytuł czempiona wśród ogierów 1-rocznych, ogier Betowen – tytuł wiceczempiona ogierów 2-letnich i równocześnie tytuł wiceczempiona Wystawy.

Hodowla bydła

W Stadninie Koni Nowe Jankowice hodowane jest także bydło rasy czarno-białej, obecnie już ze średnim udziałem ponad 80% genów rasy holsztyńsko-fryzyjskiej. Hodowla łączy się z towarową produkcją mleka i wołowiny.

Kształtowanie się pogłowia bydła w Stadninie w okresie ostatnich siedmiu lat podano w tabeli 5. Od kilku lat Spółka

Tabela 5
Pogłowia krów w SK Nowe Jankowice w latach 1998-2004 (wg stanów na 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Lata						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Bydło ogółem, szt.	1322	1153	1033	1003	992	1031	1026
w tym krowy, szt.	495	494	485	486	510	510	505

utrzymuje stado podstawowe na stałym poziomie (około 500 krów). W latach 2005-2009 planuje się powiększenie stada krów, które będą utrzymywane w nowoczesnych, zmodernizowanych obiektach. Żywnienie zwierząt oparte jest na własnej bazie paszowej (sianokiszonka z roślin motylkowych, kiszonka z kukurydzy, pasze treściwe produkowane we własnej mieszalni). Stan bydła mlecznego w przyszłości ulegnie zwiększeniu o 248 sztuk i wynosić będzie 1278 zwierząt. Szybszy wzrost pogłowia mógłby mieć miejsce poprzez za-

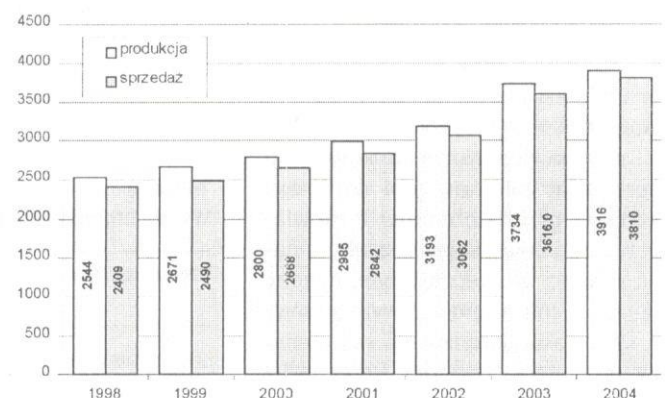
kup 90 jałówek cielnych, co umożliwiłoby szybszą realizację zasiedlania zmodernizowanych obór Spółki.

Wzrost mleczności jest wynikiem coraz wyższej opłacalności produkcji mleka oraz zmiany kierunku użytkowania bydła – z mięsno-mlecznego na jednostronnie mleczny, poprzez krzyżowanie wypierające z rasą hf. W tabeli 6 przedstawiono kształtowanie się pogłowia bydła mlecznego w latach 2001-2004, zaś w tabeli 7 wybrane wskaźniki hodowlane i produkcyjne. W latach poprzednich Stadnina sprzedawała buhaje hodowlane, jeszcze w 2000 roku były to 3 sztuki. Od tego czasu, z niewiadomych przyczyn, spośród krów czołowych w oborach Stadniny nie są wybierane matki buhajów, mimo że wiele spośród krów spełnia odpowiednie kryteria.

Tabela 6
Pogłowia bydła w SK Nowe Jankowice w latach 2001-2004 (wg stanów na 31 grudnia)

Grupy zwierząt	Liczba zwierząt (szt.)			
	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.
Buhaje	3	4	4	4
Krowy	486	510	510	505
Jałówki cielnne, 24-27 miesięcy	150	101	134	116
Jałówki w wieku 18-24 miesięcy	122	83	131	142
Jałówki w wieku od 0,5 do 1,5 roku	99	158	117	123
Jałówki w wieku od 2 tyg. do 0,5 roku	99	89	108	105
Cielęta w wieku do 2 tygodni	23	28	14	16
Opasy	21	19	13	15
Ogółem pogłowia bydła	1003	992	1031	1026

Systematycznie rośnie wydajność mleka. W 2001 roku uzyskano średnio (dane z kontroli użytkowości) 6991 kg mleka oraz 521 kg białka i tłuszczu, w 2002 roku – 7167 kg i 531 kg, w 2003 roku – 8410 kg mleka oraz 633 kg białka i tłuszczu. W 2004 roku nastąpił dalszy wzrost wydajności – uzyskano bowiem 8837 kg mleka oraz 664 kg białka i tłuszczu. Rośnie zatem zarówno roczna produkcja, jak też i sprzedaż mleka (rys.).

Rys. 1. Produkcja i sprzedaż mleka (mln litrów) w Spółce w latach 1998-2004

Drogą do podniesienia efektywności produkcji, oprócz podnoszenia jakości pasz produkowanych we własnym zakresie, jest doskonalenie stada pod względem genetycznym. Cel ten osiąga się poprzez używanie nasienia sprawdzonych buhajów krajowych i importowanych, o wysokim indeksie ho-

dowlanym. Dużą wagę przykładają się do prawidłowego odchowu jałówek, które przeznaczane są na remont stada oraz na sprzedaż. W 2004 roku sprzedano 23 jałowice cielne oraz 9 krów z selekcji do dalszego chowu. W latach 2005-2007 jałówek przeznaczane będą wyłącznie na zasiedlenie zmodernizowanych obór w Spółce. Dopiero od 2008 roku możliwa będzie dalsza sprzedaż jałówek. Jednak gdyby udało się zakupić jałowice z importu, to możliwe byłoby szybsze zasiedlenie obiektów. Aby uniknąć strat w odchowcie buhajków rzeźnych (odchów wysoce nieopłacalny), Spółka sprzedawała cielęta (buhajki rzeźne) o masie ciała 50-70 kg (rocznie ponad 200 zwierząt). Na przykład w 2004 roku sprzedano 264 buhajki.

Tabela 7
Wybrane wskaźniki charakteryzujące hodowlę i chów bydła w latach 2000-2004

Wyszczególnienie	Lata				
	2000	2001	2002	2003	2004
Średni stan krów, szt.	471,1	484,3	501,0	501,0	496,0
Stan krów na 31 grudnia, szt.	485	486	510	510	505
Sredni rzeczywisty udój mleka od krowy, kg	6133	6361	6564	7777	8496
Srednia wydajność (wg OSHZ), kg	6662	6991	7167	8410	8837
Liczba obór krów mlecznych w Spółce*, szt.	6	6	6	6	6
Liczba jałówek wprowadzonych na remont stada, szt.	131	147	141	153	182
Liczba sprzedanych jałówek cielnych, szt.	51	47	50	10	23
Liczba sprzedanych krów do chowu, szt.	13	18	12	13	9
Liczba sprzedanych buhajków hodowlanych	3	-	-	-	-
Udział genów rasy hf w stadzie bydła, %	73,9	74,9	78,0	80,4	82,5

*Wolne od białaczki

Z danych zawartych w tabeli 8 wynika, że stalej poprawie ulegają wskaźniki produkcyjne, dotyczy to zarówno mleczności krów, udziału mleka przeznaczanego na sprzedaż w globalnej jego produkcji, jak i zużycia pasz. Z danych tych wynika również, że ostatni rok należał do korzystnych pod względem dochodów uzyskiwanych ze sprzedaży mleka, średnia cena 1 litra mleka w 2004 r. wynosiła 1,03 zł, tj. o 0,22 zł więcej niż uzyskiwana w 2003 roku. Podobnie korzystne tendencje dotyczyły sprzedaży żywca wołowego, średnia cena w 2004 r. wyniosła 2,5 zł za 1 kg. Wyższe ceny odnotowano również w przypadku sprzedaży jałówek hodowlanych.

Stadnina Koni Nowe Jankowice od szeregu lat zaliczana jest do ścisłej czołówki przedsiębiorstw hodowlanych w regionie, województwie, a nawet w kraju. Świadczą o tym, między innymi, liczne nagrody i wyróżnienia. W 1967 roku Stadnina po raz pierwszy otrzymała Sztandar Przechodni Ministra Rolnictwa za I miejsce w kraju w roku gospodarczym 1965/1966 (sukces ten został powtórzony w 1976 roku). Za uzyskiwanie dobrych wyników we współzawodnictwie z innymi tego typu przedsiębiorstwami była wyróżniana wiele razy: w 1976 roku Stadnina uzyskała rekord Polski w wydajności mleka od krowy (w gospodarstwie Lisnowo 6639 kg mleka,

316 kg tłuszczu, 4,76% tłuszczu w laktacji 305-dniowej); w 1977 roku Stadnina zdobyła I miejsce w kraju za wydajność mleka od jednej krowy w grupie przedsiębiorstw utrzymujących powyżej 500 krów (5238 kg mleka, 234 kg tłuszczu, 4,46% tłuszczu); w 1977 roku 5 krów z obór Stadniny zajęły czołowe miejsca w pierwszej dziesiątce najlepszych krów, o najwyższej wydajności mleka w kraju; w 1985 roku krowa Wisłoka (z obory w gospodarstwie Lisnowo) uzyskała srebrny medal za wydajność mleka (10 372 kg mleka, 471 kg tłuszczu, 4,54% tłuszczu).

W 2003 roku w SK Nowe Jankowice uzyskano średnią wydajność 8410 kg mleka od krowy. Był to nie lada wyczyn, ponieważ średnia wydajność w stosunku do roku poprzedniego została poprawiona o ponad 200 kg mleka od krowy. W 2004 roku średnią wydajność mleka od krowy zwiększono o dalsze ponad 400 kg, tj. uzyskano 8837 kg mleka, jest to tym większe osiągnięcie, że w roku 2003 wprowadzono 153 jałowice remontowe, a w 2004 roku – 182.

Stadnina należy do nielicznych przedsiębiorstw, w których na remont stada przeznaczają się własne jałowki, a także sprzedaje się jałowice cielne i krowy do chowu. Na przykład w roku 2000 sprzedano 51 jałowic i 13 krów, w roku 2004 nieco mniej – odpowiednio: 23 i 9, z uwagi na konieczność zasiedlenia nowo wybudowanej obory dla krów.

Osiągnięte wyniki hodowlane i gospodarcze Stadniny Koni Nowe Jankowice są zasługą długoletniej pracy całego zespołu ludzi zatrudnionych zarówno na stanowiskach kierowniczych, jak i produkcyjnych. Duże zasługi dla Stadniny wniósł jej wieloletni dyrektor Telesfor Paweła. Pracuje on nieprzerwanie od 1 lipca 1961 roku, obecnie pełni funkcję zarówno Prezesa Zarządu, jak i Dyrektora Spółki od 1995 roku. Jego poprzednikami byli: Józef Czech (dyrektor Stadniny w latach 1950-1952) i Eugeniusz Szczepanek (w latach 1952-1969). W okresie 1954-1978 zastępcą dyrektora był Jerzy Spejchert, a w latach 1978-2001 Mieczysław Chojnacki (w latach 1971-1978 był kierownikiem gospodarstwa Lisnowo).

Kierownikami Stadniny, zajmującymi się bezpośrednio hodowlą koni, byli: Jerzy Nosarzewski (w latach 1951-1952), Feliks Dorski (w latach 1952-1954), Jerzy Spejchert (w latach 1954-1979), Maria Sadłowska (w latach 1979-1980), Michał Masłowski (od roku 1980 do chwili obecnej).

Od momentu powstania Stadniny na stanowisku koniuzszych Stadniny w gospodarstwie Nowe Jankowice pracowali: Franciszek Wódkowski (1952-1954), Jan Jagoda (1954-1968), Mieczysław Pilkiewicz (1969-1985), Zdzisław Pilkiewicz (od roku 1986 do chwili obecnej), podkoniuszym obecnie jest

Tabela 8
Wyniki produkcyjne chowu i hodowli bydła w latach 1998-2004

Wyszczególnienie	Lata						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Średnioroczny stan krów, szt.	471,4	472,9	471,1	484,3	501,0	501,0	496,0
Produkcja mleka ogółem, tys. l	2544	2671	2800	2985	3193	3734	3916
Sprzedaż mleka, tys. l	2409	2490	2668	2842	3062	3616	3810
Dochód ze sprzedaży mleka, tys. zł	1866	1842	2557	2592	2623	2943	3929
Średnia cena 1 litra mleka, zł	0,77	0,74	0,96	0,91	0,86	0,81	1,03
Procentowy udział mleka sprzedanego	94,7	93,2	95,3	95,2	95,9	96,8	97,3
Sprzedaż jałówek, szt.	32	63	51	47	50	10	23
Dochód ze sprzedaży jałówek, tys. zł	64	144	133	220	233	45	123
Średnia cena sprzedanych jałówek, tys. zł	2,0	2,3	2,6	4,7	4,7	4,5	5,3
Sprzedaż buhajków hodowlanych, szt.	2	1	-	-	-	-	-
Dochód ze sprzedaży buhajków, tys. zł	0,7	0,3	-	-	-	-	-
Sprzedaż żywca wołowego, dt	1392	1532	1445	902	1014	960	1135
Dochód ze sprzedaży żywca wołowego, tys. zł	344	392	370	200	188	149	292
Średnia cena sprzedaży 1 kg żywca, zł	2,5	2,6	2,6	2,2	1,9	1,5	2,5
Zużycie paszy treściwej na 1 l mleka, kg	0,28	0,29	0,28	0,26	0,23	0,25	0,26

w tym gospodarstwie Kazimierz Pilkiewicz; w gospodarstwie Mędrzycze: Franciszek Rogalewski (1955-1974), Kazimierz Zaborski (1975-1991); w gospodarstwie Szarność: Jan Wolak (1979-1998) i Jan Domański (od roku 1999 do chwili obecnej), Jan Różycki (1952-1978).

Pracownikami szczególnie zasłużonymi w rozwoju hodowli bydła w oborach Stadniny byli: Kazimierz Szalkowski (główny specjalista ds. hodowli bydła od 1954 roku do chwili obecnej), lek. wet. Stanisław Paterek (1955-1975), Władysław Klimas (oborowy w Gospodarstwie Lisnowo), Zbigniew Kucharski (długoletni pracownik wychowalni buhajów w Lisnowie), Zacheusz Kaplarny (oborowy w Lisnowie), Konrad Bazner (oborowy w Nowych Jankowicach), Joanna Bazner (oborowa w Nowych Jankowicach), Józef Frąckowiak (oborowy w Nowych Jankowicach), Mieczysław Mikulicz (oborowy w Nowych Jankowicach), Stefan Podwalny (oborowy i inseminator w Nowych Jankowicach). Obecnie zatrudnieni pracownicy oborowi to: Zdzisław Chmura, Jan Garlewski, Marek Fabiński – w Nowych Jankowicach: Leszek Dobaczewski (również inseminator), Zdzisław Graczyk – w Lisnowie; Andrzej Paradowski (również inseminator), Jan Tyszko, Marek Ciarczyński – w Mędrzycach; Jerzy Wolak, Robert Wolak, Przemysław Wolak – w Szarnosiu; Izidor Móraski (również inseminator), Henryk Jaworski, Kazimierz Jaworski – w Bogdankach; Jerzy Bollin, Józef Januszewski, Zygmunt Kubiński, Roman Wejman – w Widlicach.

Kierownikami gospodarstw w okresie działalności Stadniny byli: w Nowych Jankowicach – Jan Mykowski (1951-1970),

Edward Burzyński (1969-1974), Jan Bądkowski (1974-1996), Krzysztof Sulek (od 1997 r. do chwili obecnej); w Lisnowie – Szczepan Zabroń (1979-1980), Wojciech Doerffer (1980-2000), Franciszek Rafalski (od 2001 r. do chwili obecnej); w Mędrzycach – Jan Czapla (1956-1972), Zbigniew Bober (od 1969 do chwili obecnej); w Szarnosiu – Czesław Banaszak (1953-1972), Alojzy Paradowski (1972-1984), Krzysztof Sulek (1985-1996), Janusz Kochanowski (od 1997 r. do chwili obecnej); w Bogdankach – Mieczysław Opaliński (1953-1990); w Widlicach – Wojciech Chlewicki (1954-1983). Po połączeniu gospodarstw Bogdanki i Widlice w 1990 roku, funkcję kierownika gospodarstwa Widlice pełnił Franciszek Rafalski (1990-2002), a od 2002 roku do chwili obecnej – Jacek Rafalski.

Kończąc artykuł wymieniliśmy nazwiska pracowników Stadniny, aby czas i niepamięć nie zatarły ich zasług dla polskiej hodowli. W Stadninie Koni Nowe Jankowice już w latach 1950-1960 istniała jedna z najlepszych obór bydła rasy czarno-białej w Polsce. Obecnie Stadnina znajduje się w ścisłej czołówce wśród Spółek strategicznych pod względem uzyskiwanej wydajności mleka od krów, zajmuje bowiem poczesne miejsce w pierwszej dziesiątce. Niewątpliwie jest to wynik systematycznej pracy hodowlanej, prowadzonej w nieprzerwany sposób od ponad 50. lat. Hodowlą bydła w Spółce zajmuje się Kazimierz Szalkowski – główny specjalista ds. hodowli bydła, który w roku 2004 obchodził jubileusz 50-lecia pracy w Stadninie. Przykład ten jest godny naśladowania przez młodych adeptów hodowli bydła.

Występowanie niedoborów selenu u krów mlecznych z rejonu południowego Podlasia

Krzysztof Górski¹, Leon Saba²

¹Akademia Podlaska w Siedlcach, ²AR w Lublinie

Selen jest niezbędnym składnikiem organizmów zwierzęcych, zapewniającym prawidłowe funkcjonowanie ustroju. Takie twierdzenie zostało po raz pierwszy sformułowane przez niemieckich biochemików w latach pięćdziesiątych [36]. Odkrycie to było bodźcem do przeprowadzenia badań nad skutkami niedoboru selenu u zwierząt [25, 26, 28]. Selen jest komponentem enzymu peroksydazy glutationowej (GSH-P_x), która spełnia główną rolę ochronną przed utlenianiem lipidów błon komórkowych i hemoglobiny [5, 11, 34]. W ochronie błon komórkowych przed utlenianiem dużą rolę odgrywa również inna selenoproteina – hydroperoksydaza fosfolipidowa (PGSH-P_x) oraz plazmatyczna peroksydaza glutationowa [37].

Znane są wyniki badań wskazujące na związek między niedoborem selenu a występowaniem schorzeń nowotworowych. Selen, jako czynnik niezbędny do prawidłowego funk-

cjonowania systemu cytochromu P-450, powoduje przyspieszenie detoksykacji substancji obcych, w tym związków rakotwórczych [37]. Omawiany pierwiastek posiada zdolność tworzenia kompleksowych połączeń z niektórymi metalami ciężkimi (Cd, As, Tl, Pb), przez co powstają związki trudno rozpuszczalne w wodzie, a więc biologicznie obojętne [11].

Dłużej trwający niedobór selenu u zwierząt jest przyczyną występowania pokarmowej dystrofii mięśni, objawiającej się szklistym ich zwyrodnieniem [2, 16, 24]. Niedobór selenu jest również przyczyną wystąpienia chorób układu sercowo-naczyniowego: zawałów i choroby wieńcowej serca, które mogą być przyczyną nagłej śmierci [2, 37]. U wszystkich gatunków zwierząt niedobór selenu prowadzi do osłabienia płodności u samic i samców. Na terenach, gdzie występuje deficyt tego pierwiastka, obserwuje się wzrost zaburzeń okolicyrodowych, takich jak: zatrzymanie łożyska, obrzęki wymienia, poronienia, martwe urodzenia [5, 12, 15, 19]. Panuje pogląd, że niedobór selenu jest przyczyną wzrostu częstotliwości przypadków tworzenia się cyst jajnikowych [7, 19]. U samców selen niezbędny jest do utrzymania prawidłowej ruchliwości i żywotności plemników [3, 39].

Selen należy do pierwiastków oddziałujących na reakcje odpornościowe organizmu. Dodatek selenu do paszy dla zwierząt powoduje wzrost poziomu przeciwciał oraz zwiększa aktywność fagocytarną granulocytów obojętnochłonnych [1, 11, 37]. Stwierdzono również wpływ selenu na prawidłowy przebieg komórkowej odpowiedzi immunologicznej. Związki selenu posiadają zdolność hamowania niektórych zakażeń wirusowych (grypa) i bakteryjnych (listerioza) [11, 27, 37].

Dużą wrażliwością na niedobór selenu charakteryzują się zwierzęta w czasie laktacji, z uwagi na wydzielanie pewnej jego ilości z mlekiem [44]. Powszechnie przyjmuje się, że zapotrzebowanie pokarmowe zwierząt na selen oscyluje wokół wartości 0,1 mg/kg s.m. dawki pokarmowej [7, 9, 41, 44].